

Anton Suhadolc, **Življenje in delo profesorja Riharda Zupančiča**. Ljubljana: DMFO – Založništvo, 2011, 193 str.

Univ. prof. matematike, dr. Anton Suhadolc, je na podlagi originalnih virov in literature napisal knjigo o med obema vojnama zelo uglednem profesorju ljubljanske univerze, matematiku dr. Rihardu Zupančiču, ki naj bi se po italijanski oz. še bolj po nemški okupaciji Ljubljane nagibal na fašistično oz. nacistično stran. Skoraj do zadnjega dneva pred odhodom v Avstrijo je zvesto delal na svojem delovnem mestu na univerzi in kot vladni komisar v Združenju šolnikov Ljubljanske pokrajine, kjer je imel pravico nastavljeni učitelje v državno službo. 6. maja 1945 so Zupančiča videli skupaj s soprogo, skoraj brez prtljage, stati na vojaškem tovornjaku, ki je odpeljal v Avstrijo. V Avstriji so ga nastanili v mladinskem domu Marienhof v Neumarktu na Štajerskem, ki je bil gotovo namenjen beguncem, kjer pa so bile razmere za starega človeka komaj znosne. Zato si je skušal pomagati tako, da je pisal rektorju ljubljanske univerze prof. dr. Milku Kosu, da bi mu pomagal. Pripravljen je bil po svojih močeh sodelovati pri novi ureditvi ljubljanske univerze. V njem tudi piše, da med vojno ni škodoval nobenemu Slovencu in jih je z intervencijami 27 rešil konfinacije. Milko Kos Zupančiču ni odgovoril in je pismo odstopil tedanjemu prosvetnemu ministru Jušu Kozaku, ki pa mu očitno tudi ni odgovoril. Zupančič se je obrnil tudi na rektorja Tehniške visoke šole v Gradcu, kjer je dobil delo honorarnega profesorja s plačo pomožne znanstvene moči. Zaprošil je tudi za avstrijsko državljanstvo. V začetku je vodil vaje in delal korekture v okviru Katedre za matematiko. Od 11. aprila 1947 je predaval predmet Osnove višje matematike. Imel je okoli 300 študentov. Profesor Rihard Zupančič je preminil 21. marca 1949 v 70. letu v zdravilišču Judendorf-Strassengel. Pokopan je bil 25. marca i. l. na mestnem pokopališču Sv. Peter v Gradcu v družinski grob svaka Richarda Kukula.

Rihard Zupančič se je rodil v Ljubljani 22. decembra 1878 kot Richard Suppantšitsch očetu Richardu in materi Ljudmili (tudi Ludmili) Polak. Bil je najmlajši od sedmih otrok. Mati je bila hči mestnega stavbenika, oče pa je bil zaposlen v Tschinklovi tovarni. Zupančičeva družina je bila med uglednejšimi, ki pa so bile tedaj pretežno nemško čuteče. Vsi člani družine so navedli kot občevalni jezik nemščino, le služkinja slovenščino. Nemško osnovno šolo, ki jo je v Ljubljani ustanovila germanizatorska organizacija Deutscher Schulverein, je obiskoval od 1885–1889. Več kakor vsa druga pričevanja o nemški usmerjenosti pove dejstvo, da ga starši niso vpisali v navadno osnovno šolo, temveč v šolo zloglasnega Schulvereina.

Nemško državno gimnazijo v Ljubljani je obiskoval v letih 1889/90 do 1896/97. V šolskem letu 1897/98 je maturiral z odliko. Po maturi je odšel na Dunaj, kjer se je vpisal na tamkajšnjo Tehniško visoko šolo – strojna smer. Nato se je prepisal na dunajsko univerzo, kjer je dve leti študiral matematiko. L. 1903 je naredil profesorski izpit iz matematike in opisne geometrije. Zupančič je bil štipendist Schellenburgove ustanove. L. 1901 se je Zupančič poročil s svojo skoraj dvanajst let starejšo sestrično Marianne Suppantschitsch. Zakaj je storil ta korak, se ni dalo ugotoviti. Zakon je bil po letu in pol ločen od mize in postelje. Med študijem je bil dve leti asistent za opisno geometrijo na omenjeni visoki šoli, nato pa suplent na dunajskih gimnazijah. Od 1904 do 1919 je bil pravi profesor matematike na XVIII. realki na Dunaju. Ves ta čas je sodeloval s tamkajšnjo Tehniško visoko šolo. Postal je gimnazijski inšpektor in je v gimnaziji predaval le 10 ur tedensko. Dve leti je imel dopust, pač za pisanje srednješolskih matematičnih učbenikov, ki jih je napisal 15 iz matematike in tri iz opisne geometrije v okviru programa Ein Unterrichtswerk für die österreichischen Mittelschulen. Te učbenike je priredil tudi za razne druge šole, dekliške, strokovne itd. S ponatimi je izšlo okoli 80 knjig. S temi učbeniki se je Zupančič enakovredno uvrstil med mnogo bolj znana pisca matematičnih učbenikov Franca viteza Močnika in Franca Hočevarja. Od leta 1909 je bil Zupančič uradni zastopnik avstrijskega urada za pouk pri mednarodni komisiji za proučevanje pouka matematike na vseh vrstah šol. Na podlagi nekega nagradnega spisa mu je omenjena Visoka šola 1910 dodelila štipendijo viteza Louisa Haberja iz Linsbergove ustanove v znesku 5.280 kron. S to štipendijo je Zupančič študiral v Göttingenu. L. 1913 je na dunajski univerzi z doktorsko disertacijo Zur Axiomatik der Methode der kleinsten Quadraten dosegel čast doktorja filozofije. Disertacijo je tudi objavil. Zupančič je objavil do 1915 27 znanstvenih razprav, prvo že 1901, ko še ni študiral matematike. L. 1915 je bil Zupančič dodeljen na delo v artilerijskem laboratoriju na Dunaju in je dosegel čin k. k. Landsturmingenieur. V tem času je poznejšemu ljubljanskemu profesorju matematike dr. Josipu Plemlju, ki je bolehal na želodcu, pomagal, da je dobil mesto v tem laboratoriju, da mu ni bilo treba iti na fronto.

Ob koncu svetovne vojne je bil Zupančič silno razoračan nad Avstrijo in nemško mentaliteto tistega časa. V pismih Plemlju odprto kaže željo, da bi se vrnil v domovino in da bi pomagal pri organizaciji srednjih in visokih šol, posebno tehniških, ker je pač poznal svoje velike organizacijske sposobnosti, ki so se izkazale pozneje. Želel je, da bi Plemlj »po potrebi zagotavljal, da je bil sveskozi dober narodnjak«. 10. decembra 1918 je spremenil nemško pisani priimek v Zupančič. Zupančič je bil tedaj očitno jugoslovenar, podobno kot Plemlj, in je pozdravljal združitev jugoslovanskih narodov v eno državo. Opazno je bilo tudi odklonilno stališče do katoliške cerkve, ki je bilo zaznavno tudi pri Plemlju. Medtem se je očitno potegoval za profesuro na vseučilišču v Zagrebu, kjer je bil sprejet, jo je pa odklonil zaradi nesramnih finančnih pogojev. Po odpovedi službe v Zagrebu mu je tedanji poverjenik za prosveto (in ustanovitev univerze v Ljubljani) Verstovšek sporočil, da ga namerava takoj zaposliti v njegovem poverjeništvu. Dobil je med drugim nalogo, da povabi za profesorja v Ljubljano dr. Hinterlechnerja in dr. Samca. 14. marca 1919 je bil Zupančič sprejet v državno službo. Čez nekaj časa je Zupančič

postal redni profesor matematike na tehniški fakulteti univerze v Ljubljani, ki je začela v resnici delovati prej, kakor je bila je bila formalno ustanovljena. Zupančič je bil sila ugleden profesor ljubljanske univerze in je bil njen rektor, prorektor, dekan in prodekan tehniške fakultete, vendar se je tukaj udejstvoval manj znanstveno in več organizacijsko ter pedagoško. Ob ustanovitvi Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani l. 1938 je bil med prvimi ustanovnimi člani.

Zupančič je bil nazorsko in politično dokaj spremenljiv. Bil je frankofil, jugoslovenar, naklonjen fašizmu in nacizmu. L. 1921 je izstopil iz katoliške cerkve in vstopil v pravoslavno. To je bilo morebiti iz jugoslovanskega navdušenja, bolj verjetno pa iz intimnih osebnih razlogov, ker se je želel ponovno poročiti, prva žena pa je bila še živa in zato po katoliškem cerkvenem pravu regularna cerkvena poroka ni bila mogoča. Potreben je bil prestop v drugo vero, ki pa to omogoča. Vendar pa se v novi veri kljub temu ni poročil. Po priključitvi Ljubljanske pokrajine je lojalno sodeloval z italijanskimi oblastmi. Bolj intenzivno pa je to delal po nemški zasedbi Ljubljane. Nosil je celo nemško uniformo s puško, glede uniforme to tudi sam priznava. Da je bilo sodelovanje z Nemci bolj intenzivno kot z Italijani, izhaja pač iz njegove družinske nastrojenosti za nemštvo. Odprto pa ostaja vprašanje, ali je bil Zupančič kot očiten simpatizer Nemcev kaj vpleten v njihove organizacije in njihovo delovanje. Intenzivno prizadevanje, da bi dobili vsaj najmanjši dokaz, da je Zupančičevo vedenje komu škodilo, ni bilo uspešno. Ugotovljeno je, da Zupančič ni bil član Volkssturma. Ta obdolžitev je sploh absurdna, kar izhaja iz naslednjega zapisa. Volkssturm je bil zadnji vojaški poziv nacional-socialistične nemške države za podporo nemški armadi pri obrambi ozemlja nemškega rajha. To (napol) vojaško formacijo so ustanovili na Hitlerjev ukaz 18. oktobra 1944. Zajemal pa je vse moške v starosti od 16 do 60 let, ki še dotlej iz kakršnih koli razlogov niso bili vpoklicani v vojaško službo. (Geslo Volkssturm, Brockhaus Enzyklopädie, 19. Bd., Wiesbaden, 1974, str. 707). Pisec tega prikaza Volkssturm sicer dobro pozna, saj je bil vanj mobiliziran februarja ali marca 1945 vendar mu je čez nekaj dni uspelo pobegniti. Zupančič je bil ob ustanovitvi Volkssturma star že 66 let in sploh ne dobrega zdravja. Torej ni mogel biti vpoklican v to vojaško formacijo. Zupančiča niso našli na nobenem seznamu članov nobene okupatorjeve organizacije, niti ni bil informator nemških policijskih organizacij. Ni ga na seznamu Volksdeutscherjev, ne članov nacistične stranke, ne na seznamu ljudi, ki so jih po vojni naši občani ovadili zaradi domnevnih negativnih dejanj med vojno. Edini namig, da je Zupančič nekako sodeloval z nacisti izhaja iz njegovega pisma sestri Milli (Ljudmili Kukula roj. Suppantschitsch), da ima doma pripravljeno vojaško uniformo. Pisec knjige je poizvedoval pri raznih zgodovinarjih, kako bi lahko civilist prišel do vojaške bluže in puške, ker tedaj v Ljubljanski pokrajini ni bilo nobene možnosti, da bi se 66 let star možakar udinjal v nemško vojsko. Razen tega je bilo tedaj že očitno, da bo Hitlerjeva Nemčija poražena. Vprašanje je, če je bil tedaj profesor Zupančič še razsoden. Društvo astronomov, fizikov in matematikov je na Slovensko akademijo znanosti in umetnosti l. 2001 vložilo predlog, da se nekdanjega akademika Zupančiča rehabilitira, kar pa je bilo zavrnjeno.